
ІВАН ОГІЄНКО І ЙОГО ДОБА

УДК 001(477)(092):328.1(477)«1919/1920»

О. М. Завальнюк

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ІВАН ОГІЄНКО І ПРОБЛЕМА КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ У КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ (листопад 1919 – травень 1920 рр.)

Досліджується питання про діяльність головноуповноваженого уряду Української Народної Республіки Івана Огієнка щодо згуртування представників зосереджених у Кам'янці-Подільському осередків українських політичних сил різного спрямування з метою протистояння польському впливу і забезпечення цілеспрямованої державницької роботи.

Ключові слова: Іван Огієнко, політичні діячі, українські партії, політична Рада головноуповноваженого уряду УНР, Українська національна рада.

В сучасних українських реаліях надзвичайно актуальною є проблема консолідації політикуму навколо стратегічних завдань державотворення, підтримки з боку міжнародного співтовариства і збройного захисту країни від російської агресії. На жаль, пістрявий спектр українських політичних сил далеко не консолідований, його основні гравці мають серйозні розбіжності у вироблені спільного бачення на принципові питання життя і перспективи розвитку держави в умовах зростаючої глобалізації важливих політичних процесів, стимулювання пришвидшених темпів розвитку соціально-економічних процесів і реформування низки галузей.

Нинішні політики мало звертаються до залишеного нам у спадок попередніми державотворцями історичного досвіду, який, на наше переконання, містить цінні і корисні уроки для наступників. Це стосується, зокрема, і того часу, коли пізньої осені 1919 р. УНР, що опинилася у вкрай важкій ситуації, загрожувала загибеллю, яка могла покласти край продовженню національно-визвольної боротьби українського народу. Тоді у державному центрі республіки – Кам'янці-Подільському було створено інститут головноуповноваженого Ради Народних Міністрів УНР на чолі з І. Огієнком, якому доручили репрезентувати українську державу, захищати її інтереси і допомагати різним інституціям та громадянам виживати в умовах функціонування польських адміністративних органів. Без підтримки з боку представлених у місті осередків українських політичних сил вирішити поставлене завдання було неможливо.

Дослідники (В. Ляхоцький, І. Тюрменко, М. Тимошик та ін.) приділили багато уваги різним складовим діяльності І.Огієнка як найвищого представника

української державної влади в кількох повітах Поділля, захисту українських інтересів упродовж листопада 1919 – липня 1920 рр. Утім все ще недостатньо з'ясовано зусилля та їх результативність щодо згуртування присутніх у Кам'янці-Подільському груп політиків, які через різні причини не відбули до зарубіжних країн, для створення міцного політичного фронту на підтримку держави і протистояння польському впливові. Саме висвітленню цього складного аспекту державотворчої праці І. Огієнка у той драматичний час і присвячена наша розвідка.

Як відомо, створюючи інститут головноуповноваженого представника уряду УНР, вища українська влада, яка збиралася покидати свою кам'янець-подільську резиденцію через очікуване прибуття на Поділля запрошеної польської армії, надала І. Огієнку певні повноваження, зафіксовані у «Повновласті міністру ісповідань і ректору Кам'янець-Подільського державного українського університету І.І. Огієнко» від 15 листопада 1919 р. і «Повновласті Головноуповноваженому уряду Української Народньої Республіки Міністру Івану Огієнкові», датованій 14 лютого 1920 р. Ці взаємодоповнюючі, але недостатньо конкретизовані, документи, підписані главою українського уряду І. Мазепою, були досить загальними і не містили жодних вказівок на потребу взаємодії міністра, який мав працювати у «залишеному урядом районі», з українськими політичними силами. Попри це, така співпраця була вельми необхідною, адже, хоч і «Повновласть» 1919 р. передбачала створення єдиного колегіального (дорадчого) органу – Комітету головноуповноваженого (ГУ) уряду УНР «в складі по одному представнику від всіх центральних установ по призначенню Начальника кожної установи» [1, с.260], І. Огієнко, за його ж свідченням 1937 року, враховуючи складність політичної ситуації і потребу підтримки міністра з боку політиків, скликав нараду, на яку запросив «чолових членів усіх українських партій». Щодо її персонального складу, то названо прізвище лише одного І. Липи, хоча мемуарист наголосив, що його кабінет «був переповнений». Розмова йшла про «гірку безвихідну нашу [державну. – Авт.] ситуацію». Міністр «запропонував зібраним рятувати ... [її] й створити у Кам'янці малий «парламент» так, щоб сам парламент перетворився на постійну інституцію, а її президія поділила владу... [з Огієнком]». Пропозицію політики бурхливо обговорили, але не були готові відразу проголосувати її, пояснивши це потребою порадитись зі своїми партійцями. Взнявши своєрідний «тайм-аут», вони згодом прибули на ще одну нараду, де повідомили ухвалені у партосередках рішення – надалі співпрацювати з головноуповноваженим, але не брати на себе відповідальності за становище, спричинене польським фактором [2, с.325].

Тим самим «парламентом» стала Рада ГУ, до якої увійшли представники від усіх тодішніх українських партій – Михайло Корчинський (есер, за іншими джерелами, есеф, колишній державний секретар), Всеволод Голубович (есер, колишній голова Ради Народних Міністрів УНР, міністр закордонних справ), Іван Липа (соціаліст-самостійник, колишній міністр ісповідань УНР), Олександр Ковалевський (голова Української народно-республіканської партії), Степан Баран (галицький націонал-демократ, член Національної ради і секретар земельних справ ЗУНР), Михайло Білинський (колишній морський міністр, контр-адмірал ВМС УНР), Микола Баєр (один із керівників Української народної партії, згодом есер), отаман І. Кобза та міський голова М. Килимник (встановити партійність цих осіб не вдалося). За твердженням самого І. Огієнка, поляки сприймали Раду ГУ, у якій переважали представники соцпартій, за своєрідний український парламент. Самих «парламентаріїв» ГУ називав «видатними особами», що надавали йому, за його ж твердженням, «поважне опертя в боротьбі проти поляків, що захопили

Україну» [3, с.195]. Щоправда, згодом частина цих «видатних» постатей займуть обструктивну позицію щодо державної влади, поставивши під сумнів небезсумнівне твердження міністра, наділеного розширеними повноваженнями.

Важливо зазначити, що у працях науковців (М. Тимошик [4, 5], В. Ляхощкий [6-8]) про державницьку діяльність І. Огієнка у Кам'янці-Подільському, яка припала на листопад 1919 – липень 1920 рр., факт створення «парламенту», тобто Ради головноуповноваженого міністра УНР, не згадується. І не дивно, адже у архівних фондах про нього немає жодної згадки (нешодавно матеріали цього фонду повністю опублікували у збірнику документів і матеріалів, який вийшов завдяки старанням історика В.Р. Адамського [9]). Не повідомляла про Раду ГУ і фінансована І. Огієнком газета «Наш шлях». Вияткою становить монографія І. Тюрменко, у якій використано мемуарні твори самого І. Огієнка, де вміщено невеличкі згадки про свій демократичний політичний твір. Автор, яка ґрунтовно опанувала архівні комплекси, пов'язані з іменем Івана Огієнка, називає цей орган громадсько-політичною радою [10, с.66] (сам І. Огієнко у листі до А. Лівницького називає її радою політичною [11, с.131]), хоча про його діяльність не подає жодних відомостей, як на наш погляд, через відсутність відповідних архівних джерел. Єдиним виданням, та й то мемуарного-документального характеру, яке містить окремі відомості про неї, є спогади самого Івана Огієнка. Він же вказує, що вже у листопаді 1919 р. поскаржився на загальному зібранні Ради головноуповноваженого на тих членів, які представляючи соцпартії, проводили підривну агітаційну роботу у засобах масової агітації проти Директорії і уряду УНР, що «сильно шкодить українській справі й осміщує головноуповноваженого в очах чужинців» [3, с.196]. Іншими словами, з самого початку Рада ГУ не стала органом повної консолідації верхівки політичних сил, що залишилися у Кам'янці-Подільському, хоча збиралася на свої зібрання спочатку майже щодня, потім – двічі, раз на тиждень, насамкінець – у міру потреби [3, с.195]. Скоріш за все, і не могла стати, оскільки різні ідеологічні засади робили їх непримиренними. За словами І. Огієнка, вина за це лягала здебільшого на соціалістів, які у цей складний для держави час активізували концепцію «соціалістичної України», проти чого виступали представники національно-демократичного табору. Обіцянки соціалістів не виступати проти Директорії та уряду УНР виявилися пустими. Про ці політичні обструкції було відомо С. Петлюрі, що знаходився у Варшаві. 26 листопада 1919 р. він отримав листа від своїх політичних противників – заступника голови ЦК Української народно-республіканської партії Олександра Ковалевського, голови ЦК партії хліборобів-демократів Сергія Шемета і члена ЦК партії соціалістів-самостійників Юрія Колларда (на той час вони перебували у столиці Польщі), у якому гостро критикували зовнішню і внутрішню політику української влади, особливо ставку на ліві політичні партії, пропонували взятися за створення українського передпарламенту [11, с.86-91]. Через півмісяця, 10 грудня 1919 р., у Варшаві зібралася бюро українських демократичних партій, лідери яких раніше підписалися під листом, що з'явився ще у листопаді. На цей раз вони вимагали ліквідувати владу Директорії, створити посаду начальника УНР (на неї пропонували С. Петлюру), виробити тимчасову Конституцію, призначити на посаду міжпартійного Кабінету Міністрів людину, авторитетну у широких колах та створити організаційний центр майбутнього парламенту, нарешті, скликати у Кам'янці-Подільському Другу державну нараду для обговорення пропонованої реформи [11, с.91-92]. С. Петлюра повинен був відреагувати на ці демарші. І вже 26 грудня 1919 р. він написав І. Огієнку листа, у якому зовсім не згадувалося про тиск на керівника держави з боку правих політичних

сил і не давалися вказівки щодо підготовки Державної наради. Натомість головноуповноважений отримав директиву всіляко забезпечувати у тих складних умовах політично-державну рівновагу, щоб нічим не зашкодити українській державності. Аргументом на користь послаблення критики вищої влади УНР мала стати ідея формування нового уряду, на яку пристав С. Петлюра. На його думку, до нього увійдуть політики, що представлятимуть інтереси усієї нації, зокрема, й І. Огієнко, який міг поєднати управління двома сферами – освіти і церковної [12, с.467]. Звісно, отримані настанови і міркування адресат довів до членів Ради ГУ (можливо, крім тієї, що стосувалася його особисто), утім, як він сам свідчив, це аж ніяк не вплинуло на позицію політиків, бо їхня антиурядову діяльність продовжувалася і в наступні місяці [3, с.197]. Усі чекали, коли вища українська влада дослухається до пропозицій реформувати державне управління УНР, а поляки у Кам'янці-Подільському і навколишньому регіоні змінять своє ставлення до українців на краще та перестануть обмежувати їх суверенні права.

Під недружно критику опозиціонерів не раз потрапляв й сам І. Огієнко, який офіційно був позапартійним, утім постійно працював над виконанням доручень вищих органів української влади, хоча не завжди і сам погоджувався із отриманими вказівками, які надходили зокрема від керівників держави. З Галичини Ф. Швець писав головноуповноваженому, що у львівській пресі опозиційно налаштовані до нього кам'янецькі політики вміщують критичні матеріали, які нівелюють його державницьку працю [13]. Старший ад'ютант С. Петлюри, сотник О. Доценко, який на початку лютого 1920 р. зустрічався з І. Огієнком у Кам'янці-Подільському, стверджував, що діяльністю ГУ було багато невдоволених, як правило, тих, що «ніколи нічого не робили та все критиковали» [11, с.166]. А ліві партії, за тим же джерелом, «за всяку ціну хотіли ліквідувати Огієнка. З цією метою вони розвинули шалену агітацію. Поляки на цю внутрішню боротьбу не звертали уваги, бо це було їм на руку. ... Замість творчої адміністративної праці почали вести безцільну пропаганду й гратися в страшні слова. ... поборювали самих себе, не звертаючи уваги на ворожу нам колонізаторську польську політику на «кресах». Нещасні амбїтники й зазіплені руїтники!» [11, с.169].

Значною мірою зазначений випадок стосувався Української Національної Ради (назву, мабуть, перейняли від Української Національної Ради, створеної у жовтні 1918 р. у Львові з метою самовизначення українських земель в Австро-Угорщині), яка постала у Кам'янці-Подільському, за П. Гай-Нижником [14, с.169], 16 листопада 1919 р., за І. Мазепою [15, с.65], у грудні 1919 р., за С. Бараном [11, с.178] та І. Огієнком [3, с.220], у першій половині січня 1920 р. спочатку як Кам'янецька Національна Рада, за участю українських політичних партій (крім соціал-демократів і хліборобів-державників), більшість яких була представлена в Раді ГУ. Скоріш за все, огієнкова Рада з малими власними повноваженнями, яка діяла публічно і гласно, їх в принципі не дуже влаштовувала через певну підконтрольність державній владі, хоча покидати її не збиралися через те, що тут вони щомісяця отримували заробітну платню [3, с.195]. Українська нацрада, за спогадами І. Огієнка, була таємною, хоча про неї знав і сам ГУ, і С. Петлюра, і польські цивільні чини. Її очолював Михайло Корчинський. Першим заступником голови був Степан Баран (прибув до Кам'янця-Подільського з Відня у листопаді 1919 р.), місце для другого залишалося вільним (його планували для представника від соціал-демократів, які до цього альянсу принципово не входили). Постійним виконавчим органом УН ради була президія, яку утворили голова, заступник та ще В. Голубович, який тяжів до визнання радянської влади в Україні. Основний постулат найбільш досвідченого з-поміж них політика С. Барана, якого політич-

ні суперники називали інтриганом, полягав у тому, що Директорії і уряду УНР та їх розпорядження визнавати не треба, оскільки вони покинули країну. Він пропонував на нараді оголосити себе вищим органом влади в республіці. Але провести через УН раду відповідне колегіальне рішення 8-11 лютого 1920 р. він не зміг. Пленум цього органу проголосував за іншу резолюцію, яка полягала в тому, що, по-перше, сучасне невтішне становище України викликано попередньою політикою Директорії та її уряду, по-друге, після 16 листопада 1919 р. Директорія є тільки тимчасовим державним органом, по-третє, «з огляду на пекучу потребу парламентського устрою на Україні Національна Рада висловлює категоричне побажання, аби в найближчому часі на протязі 3-х тижнів з дня установлення якої-будь території, але не пізніше 1 травня 1920 року було скликано народне представництво, яке має вирішити питання про Верховну Владу УНР і кабінет» [11, с.179-180]. Сама поява нацради, члени якої вважали себе майже парламентаріями і прагнули займатися «великою політикою», свідчила про те, що І. Огієнку не вдалося консолідувати в очолюваному ним «розширеному парламенті» тих діячів, які грали цілком за «своїми правилами» і не бажали припиняти опозиційної діяльності. Та й реальних важелів для цього в окремо взятого міністра, хай і наділеного повноваженнями, умовно кажучи, рівня віце-прем'єра, у нього практично не було. Права опозиція у той час рвалася до влади і демонстративно не хотіла йти на політичні компроміси, оскільки обстоювана нею державно-політична модель країни істотно відрізнялася від існуючої, яку представляли владні соціал-демократи. Вона таємно підбирала кандидатури на посади міністрів, розмірковувала про організацію збройних сил, нових органів влади на місцях, зміну дипломатичних представництв за кордоном тощо. На думку лідерів УН Ради, поляки ось-ось ліквідують Кабінет Міністрів Української Народної Республіки, і тоді настане їх черга керувати країною [11, с.177]. І хоча у таких далекосяжних міркуваннях не було раціонального зерна, І. Огієнкові знаходити спільні ідеї і досягати співпраці з такими подібностями було вкрай важко. Щоправда, декотрі з них звертався до головноуповноваженого, «просили ... різних допомог, посад і т. ін. чи для себе, чи для своїх видавництв» [3, с.220].

Щодо ставлення до польсько-українського зближення, то опозиціонери не підтримали варшавську декларацію Української дипломатичної місії від 2 грудня 1919 р., за якою державний кордон між УНР і Річчю Посполитою мав проходити по річці Збруч взаємн визнання поляками української держави, допомоги у її збройній боротьбі за існування і налагодження взаємовигідних торгівельно-економічних стосунків. Звісно ж, вищі чини польської адміністрації у Кам'яниці-Подільському про це добре знали. За О. Доценко, вони «були незадоволені поставшою в Кам'яниці Українською Національною Радою, бо вважали її резолюції направлені проти себе, проти своїх стремлінь вести всю «українську державність» у міцному мотузкові. Контррозвідка поляків отримувала документи, які готувалися в середині нацради. Особливо їй не подобався незалежний тон резолюцій чим і пояснюється арешт деяких членів Ради» [11, с.169]. Тож для стримування польських апетитів нацрадіві відігравали певну позитивну роль, тим самим підсилюючи державницьку позицію І. Огієнка, який постійно працював на захист українських інтересів взагалі і громадян УНР зокрема перед натиском іноземних структур, що утворили, по суті, другий (а за ефективністю і значенням – перший) центр подільської регіональної влади. Цікаво, що Михайло Корчинський, якого сучасники називали розумним і політично чесним, співпрацював з головноуповноваженим як його секретар (разом були у складі урядів В. Чехівського і С. Остапенка), виконуючи і спеціальні доручення, зокре-

ма, щодо кур'єрського доправлення до Варшави тасмних листів, адресованих С. Петлюрі [3, с.223]. З цього можна робити висновок про цілком лояльні стосунки між обома діячами, які, проте, мали різні політичні переконання.

31 березня 1920 р. Голова Української дипломатичної місії у Варшаві і міністр закордонних справ А. Лівницький писав І. Огієнку про те, що збирається до Кам'яниці-Подільського зустрітись з представниками політичних партій (очевидно, в Раді ГУ), щоб отримати оцінку підготовленого проекту договору з Річчю Посполитою, і просив головноуповноваженого поінформувати про це місцевий політикум, а ще відповісти, чи варто поспішати в питанні домовленостей із поляками ціною поступок, чи, можливо, трохи почекати, сподіваючись на кращі майбутні умови. Для місцевих політичних сил, більшість яких не підтримували політику Директорії та його уряду, зокрема, і в галузі зовнішніх відносин, наступав судний день. Через кілька днів А. Лівницький знову пише І. Огієнкові, наголошуючи, що поляки виставили свої вимоги ультимативного характеру. До листа він приклав копію проекту договору, наполягаючи, щоб представник української влади ознайомив з ним двох міністрів (В. Сальського і М. Шадлуна), які перебували у Кам'яниці-Подільському, голову УН Ради М. Корчинського, а після цього організував обговорення документа з представниками політичних партій [16, с.83]. У праці І. Огієнка про цей факт не повідомляється. Скоріш за все, що доручення свого колеги він виконав. У Кам'яниці-Подільському А. Лівницький з'явився 13 квітня. Зустрівшись з міністрами, він отримав згоду на підписання договору лише від В. Сальського – І. Огієнко і М. Шадлун своїх підписів під проектом не поставили. Потім була зустріч з членами Української нацради. На підтримку угоди виступив С. Баран. Своєю незгоду заявили тільки група В. Голубовича і есдек В. Чехівський [3, с.227-228; 15, с.128; 16, с.85]. Після повернення до Варшави А. Лівницький на засіданні дипмісії, яке відбулося 20 квітня, інформував, що М. Шадлун «не виступав проти самого проекту умови, тільки принципіально доводив шкідливість чужоземної окупації. Другий міністр, Міністр Військовий п. Сальський, вважає умову, з огляду на ситуацію, необхідною. З політичних партій – соціалісти-самостійники, народні республіканці, соціалісти-федералісти та хлібороби – висловились в тому смислі, що вони знаходять умови важкими для українського народу, проте згоджуються, що при сучасній ситуації приходиться йти і на ці умови. За прийняття хоч би й тяжких умов висловились професійні організації – залізничників, поштовиків та телеграфістів і окремі групи громадян. Національна Рада, яка сама по собі не є для Уряду правомочним органом, стала на тому, що Місія в Варшаві сама може підписати умови, Національна Рада не буде виступати проти, а один із лідерів Нац. Ради д-р Баран висловився, що умови треба прийняти, бо це в інтересах УНР – треба тільки домагатися від Уряду РПП – амністії галичанам і полегшення режиму в Галичині.

Партії соціалістичні – українські соціал-демократи, жидівські соціал-демократи, поалей-ціоністи та українські соціал-революціонери – поставились до умови невразно: визнали їх важкими, але обіцяли не агітувати проти Уряду УНР. Соціалісти-революціонери постановили, oprіч того, відкликати своїх членів з Уряду, соціал-демократи українські та жидівські прийняли спільну ухвалу і з принципових міркувань відкликали теж своїх членів з Уряду» [15, с.267-268]. Про позицію І. Огієнка у питанні польсько-українського союзу на умовах Варшави міністр закордонних справ з невідомих причин змовчав. Складалося враження, що той підтримував запропоновані умови угоди.

І. Мазепа пише, що насправді підтримка проекту договору політичними силами у Кам'яниці-Подільському не була такою одноставною, як це доповідав А. Лівницький. З'ясувалося, що у листі радника місії П. Понятенка (на який по-

силається автор) йшлося про такі подробиці: 1) ні есери і есдеки не дали згоди на прийняття польських вимог; 2) голова дипмісії у Варшаві представив резолюції від імені соціал-самостійників, соціалістів-федералістів і хліборобів. Щодо УН Ради, то жодного документа від неї він не привіз. Доказом її підтримки слугував лише усний виступ С. Барана на зустрічі з А. Лівіцьким 15 квітня 1920 р. [15, с.127]. Тож політикум у Кам'янці-Подільському лише частково погодився на укладення польсько-української угоди на умовах Варшави.

Це питання постфактум стало предметом розмови С. Петлюри з І. Огієнком на початку травня, коли Головний отаман прибув до Кам'янця-Подільського. Власне самій угоді була присвячена значна частина виступу керівника держави на зустрічі представників партій і органів місцевого самоврядування, яка відбулася 1 травня 1920 р. Згадуючи про ту подію, І. Огієнко писав: «...В трохи задовгий промові розповів [С. Петлюра] про українсько-польський договір 22 квітня та його майбутні наслідки. Отаман щиро переконаний у конечності цього договору, глибоко вірить у найкорисливіші наслідки для відродження України. З польською допомогою створимо міцну свою Армію й звільнимо Рідний Край від ворога. Всім знайдеться праця, всі ставайте до неї. Всі будуйте власну хату...

Я знаю, – нервово каже на закінчення Симон Петлюра, – що багато з вас не вірять у наш новий союз. Цим я відповім приказкою... І Петлюра розповів відому приказку, що була тут не на місці й трохи попсувала врочистий настрій: «Тату, – он чорт лізе, в хату!» кричить переляканий син. А батько спокійно на те: «Нехай чорт, – аби не москаль»... Переповнена зала на цей жарт Петлюри зреагувала мертвою мовчанкою... Одні не зрозуміли, а другі – не хотіли зрозуміти» [17, с.327-328]. Наступного дня І. Огієнко побував на аудієнції в Головного Отамана і відчув, що керівник держави ставився до нього з недовір'ям (скоріш за все, через доноси, які надходили С. Петлюрі на ГУ від соціалістів, і не підтримку ним союзу з поляками). Завершуючи днем раніше розпочату розмову він заявив: «Чи Ви самі добре не знаєте, що з поляками треба бути або приятелями, або ворогами – невтральними [нейтральними. – О.З.] з ними нам бути не можна? Я вибрав першу конечність, бо на другу в нас нічого нема. ... Я давно знаю, що Ви маєте певні сумніви щодо щирости сучасного польсько-українського союзу..., але знаю також, що конечну потребу такого союзу Ви віддавна визнаєте. Розходимось ми тільки в методах досягнення мети» [17, с.330].

Ще до початку польсько-українсько-радянської війни і повернення дипломатичної місії з Варшави І. Огієнко отримав від С. Петлюри листа, у якому зверталася увага на звуження і припинення його праці як головноуповноваженого уряду УНР, у міру того як відновлюватиметься робота центральних органів української влади. Власне, це сталося у першій половині травня, хоча він продовжував виконувати свої обов'язки в меншому обсязі і дещо пізніше. Однак вони мали здебільшого організаційно-прикладний, а не політичний характер.

Огже, виконуючи складні державні доручення упродовж середини листопада 1919 – початку травня 1920 рр. на Поділлі, пов'язані з підтримкою двосторонніх стосунків з польською адміністрацією та захистом інтересів українських інституцій та громадян УНР, міністр ісповідань Іван Огієнко опинився в складній політичній ситуації. Він організував представників політикуму, які осіли у Кам'янці-Подільському, у своєрідний «український парламент» (Раду головноуповноваженого) для протистояння політичному тискові з боку іноземців, з одного боку, і консолідації діячів з підтримки державного курсу на зближення з Річчю Посполитою для боротьби проти більшовицького режиму, з іншого. Цей орган виявився малоефективним, не підтримував політики Симона Петлюри, що аж ніяк

не можна ставити у провину українському міністрові. І. Огієнко не міг і не зміг протистояти опозиційним настроям переважної частини політикуму, передусім відомим і впливовим політичним партіям. Українська національна рада, яка протидіяла польській владі, разом з тим прагнула до встановлення в УНР іншої державної моделі, була критично настроєна до діяльності головноуповноваженого. У питанні ставлення до проєкту Варшавської угоди український політикум розколовся, віддавши більшість голосів проти неї. Не підтримав польсько-українського союзу й Іван Огієнко, який мав підстави не вірити у рівноправність міждержавних стосунків, побоюювався колонізаційного ярма для своєї країни. Попри те, його діяльність щодо балансування в умовах гострого політичного протистояння лівого і правого сегментів українського політикуму дає певні позитивні уроки, зокрема щодо намагання не загострювати стосунків між різними таборами, націленості на пошук компромісу як шляху до стабільності в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Тюрменко І.І. Державницька діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) : монографія / І.І. Тюрменко ; передмова Н.І. Миронець. – К., 1998. – С. 244-279.
2. Огієнко І. Світлій пам'яті Івана Липи. 1919-1923 / І. Огієнко // Наша культура : науково-літературний місячник. – Варшава, 1937. – Кн. 8-9 (28-29): серпень-вересень. – С. 321-334.
3. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Рятуння України / І. Огієнко (митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. і комент М.С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2005. – 464 с. : іл., вкл.
4. Тимошик М.С. Голгофа Івана Огієнка. Українознавчі проблеми в державотворчій, науковій, редакторській та видавничій діяльності : монографія / М.С. Тимошик. – К. : Заповіт, 1997. – 231 с. : іл.
5. Тимошик М.С. «Липиць навіки щ чужиною...». Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження / М.С. Тимошик ; передмови О. Кравченка та В. Скопенка. – К. : Наша культура і наука ; Вінніпег : Україн. правосл. Собор Св. Покрови, 2000. – 548 с. : іл.
6. Ляхощкий В.П. Просвітитель: Видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / В.П. Ляхощкий. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2000. – 528 с. : іл.
7. Ляхощкий В.П. Тільки книжка принесе волю українському народові... Книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / В.П. Ляхощкий. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2000. – 664 с. : іл.
8. Ляхощкий В. Фонд Головноуповноваженого уряду УНР на Поділлі як джерело дослідження заключного етапу визвольних змагань 1917-1919 рр. / В. Ляхощкий // Студії з архівної справи та документознавства / Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України; Український держ. наук.-дослід. і-т архів. справи та документознавства. – К., 1998. – Т. 3. – С. 101-114.
9. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919-1920): Документи і матеріали / упоряд., автор вст. статті В.Р. Адамський. – Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2017. – 493 с.
10. Тюрменко І.І. Державницька діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) : монографія / І.І. Тюрменко ; передмова Н.І. Миронець. – К., 1998. – С. 1-243.
11. Доценко О. Літопис Української революції. Матеріали й документи до історії Української революції / О. Доценко. – Тарнів ; Львів, 1924. – Т. 2, кн. 5. – 400 с.
12. Листування Івана Огієнка (1909-1921) / упоряд. та автор передмови В.Р. Адамський. – Кам'янець-Подільський : «Медобори-2006», 2014. – 687 с.
13. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф.1131, оп.1, спр.3, арк.15.

14. Гай-Нижник П.П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917-1920 рр.) / П.П. Гай-Нижник. – К. : Шекс, 2010. – 304 с.
15. Мазепа І.П. Україна в огні й бурі революції. 1917-1921: II. Зимовий похід. III Польсько-український союз. Кінець збройних змагань УНР / І.П. Мазепа. – Дніпропетровськ : Січ. 2002. – 334 с.
16. Нариси історії Української революції 1917-1921 років. У двох книгах / редкол.: В.А. Смолій (голова), Г.В. Боряк, В.Ф. Верстюк та ін. – К. : Наук. думка, 2012. – Кн. 2. – 464 с.
17. Огієнко І. Урочистий в'їзд С. Петлори до Кам'янця-Подільського 1-го травня 1920 р. / І. Огієнко // Наша культура : науково-літературний місячник, присвячений вивченню української культури. – Львів ; Варшава, 1926. – Кн. 5 (14). – С. 321-331.

The practice of the representative-in-chief of the Ukrainian People Republic government Ivan Ohienko as to rallying the deputies of Ukrainian political forces of different directions, concentrated in Kamianets-Podilsky, for the purpose to oppose the Polish influence and provide the outright state work, is under investigation in the following article.

Key words: Ivan Ohienko, political figures, Ukrainian parties, Political Council of the representative-in-chief of the government, Ukrainian National Rada (Council).

Отримано: 17.12.2017

УДК 930:001.891:378.4(477.43-21)«1918/1920»

С. А. Копилов

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ІСТОРИОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ (1918-1920 рр.)

У статті проаналізовано історіографічні дослідження в Кам'янець-Подільському державному українському університеті упродовж 1918-1920 рр., встановлено найбільш актуальну проблематику, яка мала підтримку в науково-дослідній практиці, заклала підвалини формування в навчальному закладі наукової школи дослідників проблем української історіографії.

Ключові слова: історіографія, дослідження, студії, вчені, монографії, статті, наукові конференції.

100-річний ювілей Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, що відзначатиметься у 2018 р., є вагомим приводом для узагальнення його освітньої й наукової діяльності. Одним із напрямів наукових розвідок викладачів історико-філологічного факультету університету стали історіографічні студії, які згодом оформилися в наукову школу дослідників проблем української історіографії. У статті досліджено історіографічну проблематику як галузь наукових зацікавлень викладачів Кам'янець-Подільського державного українського університету, з'ясовано її місце у дисциплінах навчальних планів різних спеціальностей освітнього закладу.

Зацікавленість історіографією як напрямом історичних досліджень демонстрували в наукових студіях і навчальній роботі викладачі університету: професори В. Біднов, П. Клименко, приват-доценти М. Васильківський, М. Драй-Хмара, П. Клепатський, М. Плевако, Ю. Сіцінський та ін. Навчальний